

Bruno Latour, *Πού θα προσγειωθούμε; Δοκίμιο πολιτικού προσανατολισμού στο νέο κλιματικό καθεστώς* (μετ. Ά. Μουταφίδης), Πόλις, Αθήνα 2019.

Της Άννας Λυδάκη, δημοσευμένο στο *Βήμα της Κυριακής*, 15.3.2020.

Ένας ηλικιωμένος και η γυναίκα του κάθονται μέσα στη σκηνή τους και έξω λυσομανά η θύελλα με βροντές και αστραπές. Η βροντή ακούγεται σαν ακολουθία χτυπημάτων. Ο ηλικιωμένος άντρας ακούει προσεκτικά. Μετά γυρίζει προς τη γυναίκα του και τη ρωτά, αρκετά αδιάφορα και με πεζό τόνο στη φωνή, «Άκουσες τι είπαν;», «όχι», απαντά αυτή, «δεν το 'πιασα»...

Ο υπόκωφος κρότος της βροντής αποτελεί εκδήλωση της παρουσίας της στον κόσμο, ακριβώς όπως οι ήχοι της ανθρώπινης ομιλίας, [...] δεν μπορούμε να χαράξουμε μια βασική διαχωριστική γραμμή μεταξύ των ήχων της φύσης και της ανθρώπινης ομιλίας (T. Ingold, *Η αντίληψη του περιβάλλοντος*, μετ. Α. Βρεττού, Αλεξάνδρεια).

Οι Ojibwa, οι ιθαγενείς του Καναδά που κάνουν την παραπάνω συζήτηση, άκουγαν τις «φωνές» της φύσης. Γι' αυτές τις «φωνές», τις οποίες η εκμοντερνισμένη Δύση αγνόησε, γράφει ο Bruno Latour στο βιβλίο του *Πού θα προσγειωθούμε; Δοκίμιο πολιτικού προσανατολισμού στο νέο κλιματικό καθεστώς*.

Η Γη δεν είναι υποταγμένη και πειθήνια, όπως τη θεωρούσε ο άνθρωπος, πιστεύοντας μέχρι πρότινος ότι είναι ο μόνος πρωταγωνιστής. Στη Γη υφίσταται ζωή ικανή να αισθανθεί πόνο και να προβάλει ενεργή αντίσταση στην ανθρώπινη δράση, τονίζει ο Latour και μας καλεί να ακούσουμε την οργισμένη πια «φωνή» της: Η Γη αντιδρά, απαντά στα εγχειρήματά μας και διαμαρτύρεται για την κακοποίηση. Αυτή είναι μια άνευ προηγουμένου κατάσταση που προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις και επαναπροσδιορίζει τη δημόσια ζωή.

Ο Latour χρησιμοποιεί τη λέξη «κλίμα» για να ορίσει τη σχέση των ανθρώπων με τις υλικές συνθήκες της ύπαρξής τους. Στη θεωρία του «δίκτυο – δράστης» (βλ. *Ουδέποτε υπήρξαμε μοντέρνοι*, μετ. Φ. Τερζάκης, Σύναλμα) υποστηρίζει ότι φύση και κοινωνία δεν διαχωρίζονται· οι μη ανθρώπινες οντότητες παρεμβαίνουν στη ζωή των ανθρώπων καθοριστικά, εμπλέκονται και αλληλοεπιδρούν με τρόπους τυχαίους, απρόσμενους.

Όμως, η σχέση αυτή έχει διαταραχθεί, επισημαίνει. Στο Ανθρωπόκαινο –την εποχή που ακολούθησε το Ολόκαινο- δεν έχουμε απλώς μικρές κλιματικές διακυμάνσεις, αλλά μια ανατροπή, την οποία επιστρατεύει το σύστημα-γη που αντιδρά στην ανθρώπινη δράση. Το πάλαι ποτέ σταθερό πλαίσιο, στο οποίο στεγάζαμε τους πόθους μας για εκμοντερνισμό, παύει να υφίσταται.

Από τη δεκαετία του 1980 ακτιβιστές και επιστήμονες διαισθάνθηκαν τους κινδύνους που άρχιζαν να απειλούν τις, έως τότε, σχετικά σταθερές σχέσεις που η Γη διατηρούσε με τα ανθρώπινα όντα. Αλλά οι ελίτ απέκρυψαν το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, προσδοκώντας στα κέρδη της παγκοσμιοποίησης και πιστεύοντας πως τα σπασμένα θα τα πληρώσουν άλλοι. Έφτιαξαν ένα ισχυρό φρούριο για τους ίδιους, απαλλάχθηκαν από το κράτος πρόνοιας και το φορτίο της αλληλεγγύης, και συνεχίζουν τις εξορύξεις...

Η ψαλίδα άνοιξε προς όφελος των ισχυρών, αλλά η λιγνιτώδης έκρηξη των ανισοτήτων, η πορεία προς τη Δύση ανθρώπων που επλήγησαν από τους πολέμους και την κλιματική αλλαγή και το δράμα εκείνων που μένουν στον τόπο τους αλλά εγκαταλείπονται από τη χώρα τους και νιώθουν ανέστιοι, πανικοβάλλουν πλέον τους πρώην αποικιοκράτες.

Ο μοντέρνος κόσμος, που διακήρυττε τον διεθνισμό και την εξάλειψη των συνόρων, που υποσχόταν πρόοδο και πλούτο, τώρα απορρυθμίζεται και αναδιπλώνεται. Η αρνητική πλέον παγκοσμιοποίηση έχει ως συνέπεια την αντίδραση του Τοπικού, που ανακτά το χαμένο του γόητρο. Όμως δεν είναι πια το ίδιο. Δεν είναι η αίσθηση του ανήκειν σε έναν τόπο, σε μια παράδοση. Είναι η επιστροφή στον προστατευτισμό του εθνικού κράτους –«ό,τι εσφαλμένα αποκαλούμε ‘άνοδο του λαϊκισμού’», σημειώνει ο Latour.

Η διαμάχη ανάμεσα στο Πλανητικό της παγκοσμιοποίησης και στο Τοπικό δεν έχει νόημα, συνεχίζει ο ίδιος, και δεν μπορούμε καν να αποφασίσουμε ποιος είναι προοδευτικός και ποιος αντιδραστικός. Το έδαφος χάνεται οριστικά για όλους και το ιδανικό ενός κοινού κόσμου απομακρύνεται. Στην πραγματικότητα βρισκόμαστε όλοι μετέωροι μπροστά στην άβυσσο.

Ο Latour τονίζει ότι η οικολογία δεν είναι το όνομα ενός κόμματος, αλλά μια έκκληση για να στραφούμε προς το «επίγειο», που αποτελεί τον νέο, παγκόσμιο πολιτικό δράστη. Και το βιβλίο του μας αφορά όλους. Πέρα από τη Δεξιά και την Αριστερά, οφείλουμε να αντιληφθούμε τη ζοφερή πραγματικότητα στο νέο κλιματικό καθεστώς, να βρούμε ένα κοινό άξονα και να αναγνωρίσουμε ότι είμαστε γήινοι σε μια Γη που έχει απαιτήσεις και, αντιδρώντας στις ενέργειές μας, μπορεί να στραφεί εναντίον μας.

